

TUDELNING OCH REGIONALA OBALANSER PÅ DAGENS ARBETSMARKNAD

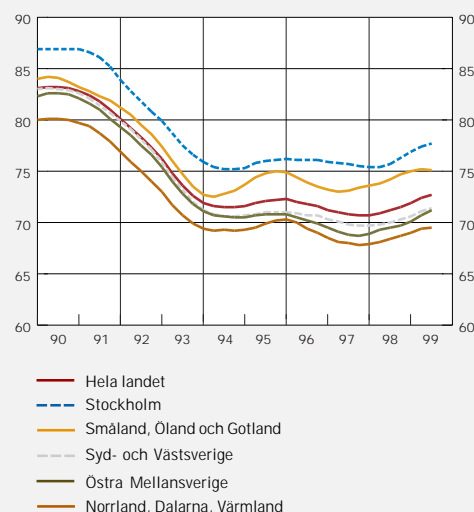
Tillväxten i den svenska ekonomin är för närvarande hög och sysselsättningen stiger. En viktig fråga är inom vilka regioner, branscher och yrkesgrupper som det är svårt att rekrytera arbetskraft. Om flaskhalsproblemen är påtagliga och efterfrågan på arbetskraft i t.ex. tillväxtregionerna inte kan tillgodoses, kan detta komma att påverka lönebildningen och inflationstrycket i ekonomin. Sysselsättningen, mätt både i antal personer och som andel av den arbetsföra befolkningen, har successivt ökat sedan början av 1998 men uppgången har fördelat sig olika mellan landets regioner (se diagram 35 och R6).

Det är i storstadsregionerna och Östra Mellansverige som sysselsättningen har ökat mest. I Stockholm var drygt 78 procent av befolkningen sysselsatt tredje kvartalet i år. Småland, Gotland och Öland är en annan region där en högre andel arbetar än genomsnittet i landet. Sysselsättningsgraden i de norra delarna av landet har också börjat stiga något under de senaste åren och var ca 70 procent tredje kvartalet i år. Sysselsättningsökningarna i dessa områden har dock varit små jämfört med övriga landet och en del av uppgången i sysselsättningsgraden beror på utflyttning av befolkningen.

Enligt den enkät- och intervjuundersökning som länsarbetsnämnderna genomförde i oktober på uppdrag av Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) är det i tillväxtregionerna, dvs. i storstadsregionerna och universitetsstäderna, som bristen på arbetskraft är mest markant.²¹ Det gäller särskilt tekniker, dataspecialister och byggnadsarbetare. AMS beräknar att 65 procent av sysselsättningsstillfällena kommer att skapas i storstadsläna nästa år, medan deras andel av befolkningen är 51 procent. Ytterligare nästan 30 procent av uppgången i sysselsättningen väntas i Östergötland, Jönköping och Halland. Inte mer än ca 4000 jobb beräknas tillkomma i skogsläna.²²

Diagram R6. Sysselsättningsgraden i olika delar av landet.

Fyra kvartals glidande medeltal, procent

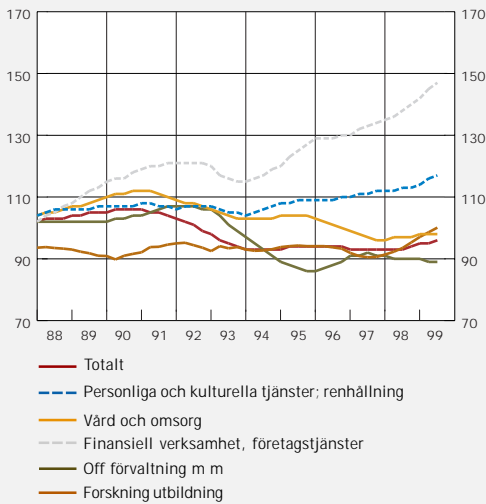

Anm. Östra Mellansverige avser Uppsala län, Södermanlands län, Östergötlands län, Örebro län samt Västmanlands län. Sysselsättningsgraden definieras som antal sysselsatta i förhållande till befolkningen i åldrarna 16-64 år.

Källa: SCB.

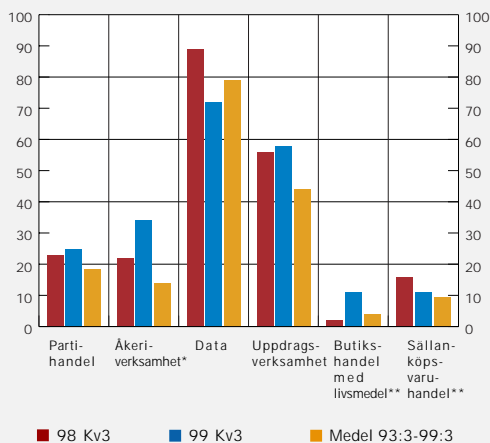
21. Två gånger om året genomför länsarbetsnämnderna – med hjälp av arbetsförmedlingarna – en intervju- och enkätundersökning med ca 10 000 företag, för att kartlägga kapacitetsbrister och utbildningsbehov inom olika branscher och regioner. Resultaten sammanställs av Arbetsmarknadsstyrelsen.
22. AMS räknar med en ökning av antalet sysselsatta med 52 000 personer nästa år i sin senaste prognos (Ura 1999:15).

Diagram R7. Sysselsatta fördelade enligt näringsgren. Fyra kvartals glidande medeltal, index 1987 Kv1=100

Källa: SCB.

Diagram R8. Andel företag som uppgivit brist på personal. Procent

*Bristtalen för åkerier avser brist på chaufförer.

**Medel för sällanköpsvaruhandel och butikshandel med livsmedel avser perioden tredje kvartalet 1996 till tredje kvartalet 1999.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Efter den djupa konjunkturedgången i början av 1990-talet har antalet sysselsatta framför allt ökat inom finansiell verksamhet och företagstjänster. Efterfrågan på personliga och kulturella tjänster har likaså varit stadigt ökande medan efterfrågan i vård- och omsorgssektorn har varit mer dämpad. Utbildningssektorn har också vuxit under de senaste åren (se diagram R7).

I takt med att sysselsättningen har tilltagit i den privata tjänstesektorn, har också bristen på arbetskraft ökat. Inom uppdragsverksamheten och databranschen har den varit stor under hela sysselsättningsuppgången. Enligt Konjunkturinstitutets konjunkturbarometer för tredje kvartalet i år saknas personal inom uppdragsverksamheten i ungefär lika många företag som under tredje kvartalet i fjol. I databranschen, där bristen är mest påtaglig, redovisade dock en lägre andel företag brist på personal jämfört med förra året. Andelen är nu lägre än genomsnittet under perioden 1993-1999. I butikshandeln och åkeriverksamheten har rekryteringsproblemen ökat, men från låga nivåer (se diagram R8).

I tillverkningsindustrin har andelen företag som uppgivit brist på arbetskraft som trång sektor minskat något, medan den för byggindustrin i stort var oförändrad tredje kvartalet i år jämfört med samma period förra året. Nivåerna är dock låga. Inom de olika delbranscherna var rekryteringsproblemen avseende tekniska tjänstemän tredje kvartalet i stort desamma som tredje kvartalet i fjol. Endast inom kemisk industri har betydligt färre företag haft svårigheter att anställa tekniska tjänstemän jämfört med förra året och andelen företag ligger nu på genomsnittet för perioden 1993-1999 (se diagram R9).

Enligt AMS har bristen på arbetskraft inte ökat under det gångna året.²³ I oktober 1999 svarade 26 respektive 30 procent av de intervjuade företagen att det rädde brist på utbildad respektive erfaren arbetskraft. Andelarna var i stort sett desamma i förra årets oktoberundersökning. I undersökningen angav 40 procent av företagen med rekryteringsproblem att dessa utgjorde ett hinder för att öka produktionen eller försäljningen, vilket motsvarar var tionde arbetsplats i landet. Andelen var ungefär densamma för ett år sedan.

Inom vissa regioner växer dock rekryteringsproblemen och omfattar fler yrken än tidigare. Det är stor brist på arbetskraft inom samtliga datayrken, även om

23. Sammanställningen baseras på rapporter från Arbetsmarknadsstyrelsen: Arbetsmarknaden och befolkningen, Ura 1999:4; Arbetsmarknadsutsikterna för 1999 och 2000, Ura 1999:6; Var finns jobben 1999 och 2000?, Ura 1999:7; Arbetsmarknadsutsikterna för år 2000, Ura 1999:15.

rekryteringsproblemen inom yrken med kortare IT-utbildning minskat något. I 30 av landets kommuner är bristen så stor att det finns allvarliga flaskhalsproblem. Allt eftersom konjunkturläget förbättras, beräknas svårigheterna att rekrytera tekniker och ingenjörer öka. Det är i huvudsak expansiva företag – främst inom verkstadsindustrin – som har svårt att finna yrkesarbetare. Detta gäller särskilt personal där kvalifikationskraven är höga. Enligt den rekryteringsenkät som SAF genomfört under hösten hos sina medlemsföretag bekräftas denna bild.²⁴ Närmare 70 procent av de rekryterade företagen har upplevt "stora" eller "vissa" rekryteringsproblem. De vanligaste problemen är brist på personer med tillräcklig erfarenhet eller utbildning där ungefär 60 procent av företagen anger sådana. I undersökningen angav 30 procent av de företag som har problem att planerad expansion förhindrades.

Inom byggnadsverksamheten ökar rekryteringsproblemen i allt fler regioner. Behovet av nya bostäder är stort i storstads- och universitetsregionerna, medan bostadsbyggandet är minimalt i skogslänen. I ca 40 procent av kommunerna väntas brister uppstå på betongarbetare, träarbetare, murare och övriga byggnadsarbetare (s.k. BÖTM-yrken), medan överskott väntas uppstå i ca 15 procent av kommunerna nästa år.

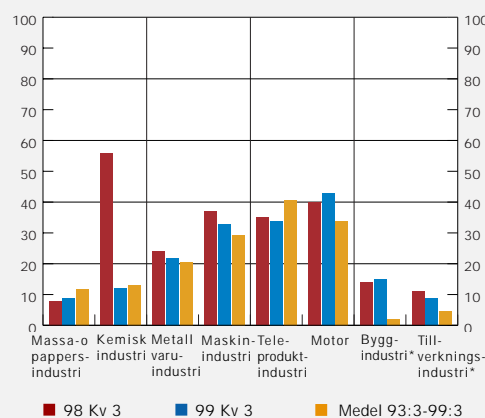
Efterfrågan på lärare ökar över hela landet. Om ett år räknar 70-75 procent av landets kommuner att inte kunna fylla sina behov. Bristen på vårdpersonal ökar snabbt. Nästa år beräknas ca 60 respektive 90 procent av landets kommuner ha svårt att anställa undersköterskor respektive sjuksköterskor. Bristsituationen för läkare beräknas bli alltmer påtaglig till omkring år 2010.

LÖNEBILDNING VID OBALANSER

Löneutvecklingen i industrin för landet som helhet följer relativt väl konjunkturutvecklingen. Historiskt sett är det framför allt löneglidningen som varierar med efterfrågeläget, medan avtalade löneökningar inte varit fullt lika konjunktur känsliga. I diagram R10 illustreras hur bristen på yrkesarbetare samvarierar med löneglidningen för industriarbetare.

De regionala obalanserna ställer dock vissa krav på lönebildningen och på arbetsmarknadens funktionssätt. Inom yrken där det råder efterfrågeöverskott över hela landet kan den löneupptrivande effekten förväntas bli tydlig. Om utbudet inte växer tillräckligt snabbt för att

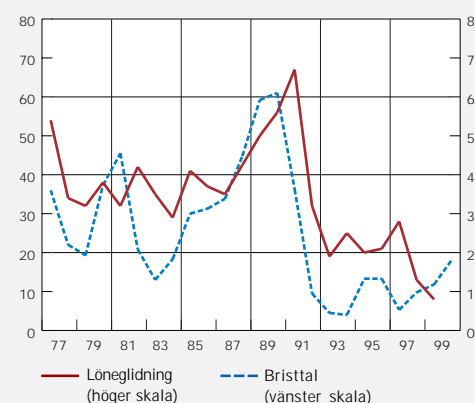
Diagram R9. Andel företag som uppgivit brist på tekniska tjänstemän. Procent

*Byggnadsindustri och tillverkningsindustri avser den vägda andelen företag som uppgivit brist på arbetskraft som trång sektor.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram R10. Bristtal för yrkesarbetare inom tillverkningsindustrin och löneglidning för industriarbetare. Procent

Anm. Bristtalet 1999 avser ett genomsnitt t.o.m. kvartal 3.

Källa: Konjunkturinstitutet.

24. SAF har under loppet av ett år genomfört tre stora rekryteringsenkäter. Höstens undersökning genomfördes i oktober och november och besvarades av 2550 SAF-företag.

tillgodose den ökade efterfrågan kommer lönerna att pressas upp. I dagsläget kan detta gälla t.ex. lärare, sjuksköterskor och läkare där bristen är jämnt spridd över landet. Inflationstrycket riskerar att öka om andra yrkesgrupper därtill kräver löneökningar som inte motsvaras av deras produktivitetsutveckling.

Inom yrken där det istället råder efterfråge- och utbudsöverskott i olika delar av landet kan hög geografisk rörlighet motverka höga löneökningar i överhettade regioner. Under förutsättning att matchningen mellan lediga platser och arbetssökande fungerar kommer bristerna kunna minskas och lönetrycket inte bli besvärande. Det krävs i dag hög geografisk rörlighet för byggnadsarbetare samt för tekniker och yrkesarbetare inom industrin där bristen är markant i vissa regioner. Enligt AMS har den geografiska rörligheten ökat och är nu tillbaka till den nivå som rådde vid början av 1970-talet. Å andra sidan flyttar många av andra skäl än arbete; en tredjedel flyttar p.g.a. studier och en tredjedel p.g.a. familjeskäl. Detta kan indikera att andelen arbetsrelaterade flyttningar fortfarande är lägre än i början av 1970-talet.